

4. Bodler Sharl'. Opioman / Sharl' Bodler [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.bodler.bfb.ru/bodler20.php>.
5. Lotman Ju. Stat' po semiotike kul'tury i iskusstva / Jurij Lotman. – M.: Izdatel'skij dom: Akademicheskij Proekt, 2002.
6. Nora P. Problematika mest pamjati // Francija–pamjat' / P'er Nora. – SPb.: SPbGU, 1999. – 328 s.
7. Kul'tura istorychnoi' pam'jati: jevropejs'kyj ta ukrai'ns'kyj dosvid / [Ju. Shapoval, L. Nagorna, O. Bojko ta in.]; za zagal'noju redakciju Ju. Shapovala. – Kyi'v: IPIEND, 2013. – 600 s.
8. Pavlenko A. Teorija i teatr / Andrej Pavlenko. – SPb.: Izd-vo S.–Peterb. un-ta, 2006. – 234 s.
9. Hal'bvaks M. Kollektivnaja i istoricheskaja pamjat' // Neprikosnovennyj zapas / Moris Hal'bvaks. – 2005. – №2–3 (40–41).
10. Nagorna L. Istorychna pam'jat': teorij, dyskursy, refleksii'. – K.: IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrai'ny, 2012. – 382 s.
11. Rober F. Arhitektura kak palimpsest / per. E. Kadejshvili [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.archnadzor.ru/2008/02/07/arhitektura-kak-palimpsest/>.
12. Rutkevich A. M. Psihoanaliz, istorija, travmirovannaja «pamjat'» / Aleksej Rutkevich // Fenomen proshlogo. – M.: Gos. un-t – Vysshaja shkola jekonomiki. – M.: Izd. dom GU VShJe, 2005. – 476 s.
13. Rikjor P. Pamjat', istorija, zabvenie / Pol' Riker. – M.: Izdatel'stvo gumanitarnoj literatury, 2004. – 728 s.
14. Jampol'skij M. Pamjat' Tiresija. Intertekstual'nost' i kinematograf [Tekst] / Mihail Jampol'skij. – M.: RIK «Kul'tura», 1993 – 464 s. (AdMarginem).
15. Kovalenko Ju. Dejstvitel'nost' fil'micheskogo sostojanija: proshhanie s precessej simuljatrov / Ju. Kovalenko // Sbornik nauchnyh trudov SWorld. – Ivanovo: Markova A. D, 2014. – Vyp.2, T.16. – S.10–18.

Pushonkova O. A., Candidate of Philosophical Science, Associate Professor, Bogdan Khmelnytsky National University of Cherkassy (Ukraine, Cherkassy), krapki@ukr.net

Palimpsest as a metaphor for the memory of culture: the originality of visualization

An analysis of the phenomenon of palimpsest as a metaphor for cultural memory is being carried out, which is caused by the change of its architectonic model in the culture of the XX – early. XXI century and enables the interpretation of culture as a dynamic text with firsthand, «source code», which is actualized in the context of the archaising processes as a «recall» of the first text. The features of visualization in art, in particular in cinema and painting, present the phenomenon of a broken perspective and a cinematic canvas; flicker of archetypal horizon, polylinearity of time: reverse movement, complexity, confusion, absence. In the cultural–traumatic discourse, traumatic fixation leads to the «oblivion-displacement» of the past, embodied in the meaningless principle of the collage, with its tautological procedural and images of «fragments», «debris», «rubbish» and «rubbish». Forgetting makes life possible «here and now», but challenges the historical dimensions of memory and its collective background, which leads to the phantomization of the past and the formation of its hybrid simulations. The visualization of the traumatic experience forms the «islets of the confusion of passion» and forms the «range of blindness» in the culture of total visualization.

Keywords: cultural memory, cultural metaphor, visual culture, palimpsest, archaisation of culture, cultural–traumatic discourse, cultural trauma.

* * *

УДК 392.72:379.85

Бондарчук–Чугіна І. Ю.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри,
Миколаївська філія Київського національного
університету культури і мистецтв
(Україна, Миколаїв), rubkaz65@gmail.com

ТЕНДЕНЦІ ТА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ХХІ СТ.

Визначено тенденція розвитку «культурного туризму» в Україні, проаналізовано регіональний підхід до визначення культурно–історичного потенціалу України та запропонована стратегія розвитку культурного туризму в Україні.

Ключові слова: культурний туризм, рекреаційний потенціал, культурний потенціал, туристичний регіон, туристична інфраструктура.

Туризм сьогодні є важливим засобом створення культурних зв'язків і міжнародного співробітництва.

У сучасному світі сутність туризму як соціо-культурного феномена розглядається під призвою його розуміння й інтерпретації, взаємодії та взаємозв'язків понять, а також зіставлення форм і змісту понять «культура» і «туризм», у руслі осмислення яких народжується поняття «культурний туризм».

У Хартії з культурного туризму Міжнародної Ради по пам'ятниках і об'єктах культурний туризм характеризується як сегмент ринку, ретельно організований, пізнавальний або освітній і найчастіше елітарного характеру, присвячений поданню й роз'ясненню культурної ідеї.

Таким чином, туризм, взаємодіючи з культурою, формує вид пізнавального, культурного туризму, що сьогодні зміцнює свої позиції у світовому просторі.

Терміни «культурний», «культурно–пізнавальний» або «пізнавальний» туризм, відповідаючи англійському терміну «cultural», визначають той самий вид туризму, метою якого – у широкому сенсі – є пізнання національної культури країни, що відвідується.

У результаті сформованого сучасного підходу до поняття «культурного туризму» Всесвітньою туристичною організацією (ВТО) прийнято наступне визначення: переміщення людей з винятково культурною мотивацією, такою як: навчальні тури, тури з метою огляду культурних визначних пам'яток, відвідування фестивалів і інших культурних подій, міст і пам'ятників, подорожі з метою вивчення фольклору, мистецтва й основ існування певних народів, а також паломництво. Розвиток культурного туризму базується на використанні потенціалу етнокультур і культурної спадщини країн і регіонів. Як зазначається у програмній роботі ВТО «Культурна спадщина й розвиток туризму», «одним зі стовпів індустрії туризму стало влистяє усьому людству бажання побачити й пізнати культурну самобутність різних частин світу. У внутрішньому туризмі культурна спадщина стимулює національну гордість за свою історію. У міжнародному туризмі культурна спадщина стимулює повагу й розуміння інших культур і, як наслідок, сприяє миру й взаєморозумінню».

Важливою частиною культурної спадщини є пам'ятники історії й культури – особливо коштовні об'єкти матеріальної й духовної культури народів у формі окремих споруджень, їхніх ансамблів і пам'ятних місць, що мають законодавчо встановлений режим особливої охорони. Взаємозв'язок культури й туризму очевидний, адже кожний з п'яти основних мотивів туризму (пізнання, комунікація, релаксація, лікування й оздоровлення, соціальний престиж), містить у собі елемент культури. Розвиток культурного туризму сприяє передачі традицій, культурного досвіду, формуванню почуття патріотизму певного народу. У даному контексті великого значення набуває обмін накопиченими культурними цінностями як усередині країни, так і за її межами.

Різні культури численних народів і національностей, мають у своїй основі єдине загальнолюдське творче начало. Вони відрізняються одне від одного за формою, що визначається особливостями історії конкретних народів, різними умовами, у яких відбувалося формування цих культур. Спілкування – одна з найважливіших сфер життєдіяльності людини. Це

найважливіший канал трансляції культури новому поколінню. Культура стає рушійним елементом туризму. За оцінками Всесвітньої туристичної організації (ВТО) частка культурного туризму до 2020 року складе 25% від загальних показників світового туризму. «Культурний туризм» сьогодні переживає новий етап розвитку, завдяки неухильному поглибленню процесів глобалізації й створення єдиного загальнолюдського інформаційного простору, що веде до стійкого зростання зацікавленості людей до світових культур, мультикультурації, розширенню міжнародної торгівлі предметами масового споживання, розвитку швидкісного транспорту, зв'язку, як і всієї системи організації, забезпечення й обслуговування туристичних подорожей.

У ХХІ ст. культурний туризм служить ідеям інтелектуальної й моральної солідарності людства, утвердженню ідеалів терпимості в суспільстві, тобто повазі, прийняттю й правильному розумінню багатого різноманіття культур нашого світу.

Україна одна із найбільших країн Європи. Вона настільки є давнім і глибинним центром слов'янської культури, що тут існує величезний культурно-історичний потенціал. Починаючи з Трипільської та Черняхівської культур, Давньої Русі тощо, на Україні нашарувалися і формувалися різні культурні надбання, які створюють необмежену можливість для культурного туризму. Регіональний розподіл України формується на підставі природних, господарчих, етнокультурних, адміністративно-політичних і інших ознак, які тяжіють до поняття «рекреація» як всезагальноючого виміру, що приваблює бажаючих саме до культурного туризму. Але, незважаючи на найбагатші туристські ресурси, Україна у світовому туристському потоці займає незначне місце. За оцінками ВТО, потенційні можливості України дозволяють приймати іноземних туристів більше, ніж зараз. Культурний туризм в певній мірі стає ностальгійною реальністю вже для самих українців. Він може бути як аматорським, так і інституціалізованим, адже виникає як певний рух звернення до своїх фундаментальних цінностей. Виникають ті стратегії управління, які знаходять визначення в державних документах. Але, в більшій мірі, – це спонуки, де самі концепти менеджменту або маркетингу націлені на те, щоб задовольнити рекреативні потреби саме місцевого населення – українців або інших етносів, які існують на території України.

Все це свідчить про те, що виникає проблема свого особистого регіону, який зветься Україна і регіонування, тобто проблема регіональної політики України і її культурної стратегії, де культурний туризм стає одним з засобів культуротворчості або національної культурної моделі туризму.

Туристична індустрія України не виникла зненацька – вона стала достатньо визначеною як наслідок трансформації системи, яка існувала в рамках СРСР. Можна сказати, що сам по собі туризм як сфера, яка надає послуги щодо подорожей, мандрівок та інших рекреативних засобів задоволення потреб туристів стає розгорнутою індустрією лише в ХХ столітті.

Маршрути культурного туризму в основному були зосереджені в межах СРСР. Виїзний туризм був занадто проблематичним. Лише тільки в 90-ті роки, після так званої перебудови, почався екстенційний вибух

виїзного туризму, який давав можливість побачити світ, але ця акція теж залишилася в обмежених рамках із за можливостей радянських людей, які не могли економічно витримати довготривалі тури в зарубіжжя.

Зараз відкриваються нові обрії туристичної діяльності – культурний туризм перетворюється на внутрішній туризм. Тенденції розвитку культурного туризму на Україні стають достатньо визначеними – орієнтованими на задоволення рекреативних потреб саме в природному розумінні. Це – все ті ж самі курорти, все ті ж самі поїздки з метою швидкого занурення в інший світ: світ сонця, неба. Це поки що туризм, який культурні ознаки не визначає як пріоритетні.

В рамках засвоєння регіональних рекреативних форм туризму розвиваються такі досить привабливі форми, як молодіжні подорожі, екологічний, ностальгійний, культурно-пізнавальний, етнічний, пригодницький і, зрештою, екстремальний туризм. В будь-який туристичній мандрівці є елемент пригодництва – і елемент культурно-пізнавальний, і, навіть, ностальгійний, коли людина може зненацька побачити в тому чи іншому фрагменті своє дитинство і, зреагувати на комунікативний контекст інформації.

Етнічний туризм так чи інакше пов'язан з орієнтацією на звернення до певних субетносів, особливо на Україні їх дуже багато. Пригодницький в більшій мірі підживлюється ландшафтом, підйомом на скелі і іншими формами, які згодом перетворюються в екстремальні форми туризму, що в принципі не можуть бути зорганізовані, а в більшій мірі є не формальними.

Тому ми бачимо, що сама по собі інфраструктура туристичної діяльності або турподорожей є достатньо складною, її не можна формалізувати за об'єктно-предметними зразками того ж культурного туризму. Скрізь є елемент культури. Етнічний, пізнавальний, пригодницький, навіть екстремальний туризм – це теж є культура виживання, яка формує здібність бути разом і допомагає людині відчутти себе здатною на те, що вона навіть не могла уявити в звичайних обставинах.

Районуванню туристичної діяльності, тобто визначенню культурно-історичного регіону, надаються різні значення. Дослідники зазначають, що це певна просторова територіальна цілість, яка визначається певними природно-кліматичними, географічними, адміністративними, державними або міждержавними територіальними принципами зонування території [6]. Важливо, що регіон в його більш усталеному значенні (не культурно-естетичному, а функціональному) належить більше географічно-історичній цілісності України. Ми теж дотримуємося цього підходу, бо потрібно знати багатомірність поняття «регіон» і намагатися засвідчити, що сам принцип культурного туризму України має бути не локально зосереджений в регіональній політиці, хоча він саме так і може себе здійснювати, а бути плановим, системним і генеративним. Г. Аванесова і О. Астаф'єва визначають, що «найважливішими ознаками критеріїв регіонального членування території виступають, передусім демографічні, ознаки – численність, щільність, ступень народжуємості, смертності, а також співвідношення міського, гірського населення в формі зайнятості, кваліфікації і професійної стратифікації робітників, їх орієнтація на традиційні або інноваційні форми діяльності. Визначається також

рівень економічного достатку, а рівень і образ життя, орієнтація політичного плану і т.п.» [1, с. 99].

Таким чином, ці урбанізовані або сільські регіони є певними територіями, які заселені або більш насичено або більш повільно, де населення підтримує тих чи інших лідерів політичної орієнтації. Є ті регіони, які підтримають рівень культури, а є, які вже втратили саме цю культурну ознаку. Коли йдеться лише про культурну домінанту, необхідно пам'ятати, що це може бути лише верхівка айсбергу, який визначає життя цього регіону. Так, звертаючись до Донбасу, Слов'яногорськ, з його пам'ятником Артему, його соляними печерами, навіть курортами – це є одна з рекреативних зон саме цього краю. Якщо ми звертаємось до автономної Республіки Крим, то перед нами виникає різноманітна можливість здійснення рекреаційних інтересів, потреб і форм їх задоволення.

Культурні інтереси і те, що пов'язано з тим же Донбасом, або з автономною Республікою Крим, то слід зрозуміти, що тут має бути усвідомлена традиційна культура цього краю, яка має своє походження. Так, наприклад Донбас – є коріння культури Слобожанщини, а в Криму це зовсім інший регіональний простір культурних цінностей. Зараз, коли вже формується своєрідний контекст культуротворення туризму, ми повинні бачити, наскільки адекватними можуть бути туристичні програми, орієнтовані саме в культурному плані. Тобто, культурний туризм в регіональному просторі України має бути достатньо визначений як адекватна можливість задоволення тих чи інших рекреаційних потреб.

Рекреаційні потреби в широкому розумінні – це культура і природа. Якщо йдеться про регіональну політику культурного туризму, то важливо зазначити, що культурний туризм в тій чи іншій мірі зорієнтований на планомірну діяльність. Він тільки тоді буде «культурний», коли є гарантії, що ця культура має бути здійсненою. Це не аматорський, а інституціоналізований туризм. Аматорський туризм може приймати форми культурного туризму, адже вони не завжди є автентичними. Тому, якщо йдеться про більш структурну диференціацію регіону, то найбільш виправданим, як вважають багато дослідників, визначити регіон не за географічним місцезональним і не за культурно-історичними ознаками, а за ознаками регіонального адміністративного розподілу. Тобто, система адміністративних норм, яка в кожному регіоні має свої відмінності, дає можливість здійснювати з більшою чи з меншою ступенем вірогідності туристичні контакти.

Адже регіони за ступенем їх відношення до того чи іншого комунікативного спектру впливів поділяють на ті, які відкриті для глобалізаційних процесів і намагаються максимально їх адаптувати і використати, та регіони, які навпаки, намагаються локалізуватися і максимально віддаляються від будь-якої глобалістики. Є регіони, які можна визначити як райони змішаного типу, що характеризуються адаптивно-глобалізаційними впливами так і тенденціями до локалізації [2]. Отже, можна зрозуміти, що така схема на рівні адміністративно-політичних конфігурацій комунікацій дає досить широкі перспективи. Так, є регіони, які запрошують туристів, які самі ради їх прийняти, більше того, є цілі селища, які буквально перетворюються на село-спальню, на село, яке живе туристичним бізнесом. Це характерно для певних селищ Західної України. Це – один тип регіону. Є

регіони, які не бачили ніколи туристів і, в принципі, не бажають їх бачити. Все це реальності нашого дня.

Тому рекреаційний потенціал, особливо культурний потенціал, який характерний для України, варто типологізувати і в певній мірі структурувати саме за цими принципами – відкритий, напіввідкритий і повністю закритий комунікативний простір. Важливо зазначити, що поняття «туристичний регіон» і регіон як адміністративно-політична складова країни не співпадають.

Так, рівнинній частині країни розбиваються на три географічні зони – зону мішаних лісів Полісся – більше 14%, лісостепову – майже 34% і степову – близько 40%. Цей, будемо казати територіальний поділ, є всезагальним, він дає можливість широкого бачення того рельєфу і тих ландшафтів, які розкриваються як рекреаційний простір в туристичному проєкті.

Гене́за районування залежить як від адміністративно-політичної системи, так і від географічної і соціально-економічної системи того ладу, устрою, який існує в культурно-історичному контексті країни.

Навіть поверховий погляд на те, як формувалися регіональні центри і їх культурно-історичні надбання, залежить від дуже багатьох складових, не говорячи вже про етнокультурні ознаки. На Україні існує величезна кількість етносів і субетносів, які на протязі своєї історії живуть і створюють неповторний колорит саме існування в цьому регіоні. Крім великих етносів українсько-російського, на Україні проживають молдовани, румуни, кримські татари, болгар, а також, греки, вірмени, поляки, німці, угорці, євреї, чеські, словацькі угруповання, естонці і грузини.

Всі вони мають свої неповторні образні і культурні ознаки, які до сих пір зберігаються і зазначаються тими ж пам'ятками, які виникають в різні часи і зазначаються обрядовістю, яка зберігається в цих районах. Ті вчені, які займаються в рамках туристичної теорії проблемами культурного туризму, в більшості розглядають його в контексті так званого краєзнавства. Це С. І. Попович, Є. В. Панкова і інші, адже сама проблема краєзнавства вже зараз починає продукувати проблему культурного туризму як поліструктурні, поліфункціональні цілісності [3]. Так, поєднуються зовсім різні мотиви здійснення туру: суто культурний, суто рекреалогічний, змішаного типу, оздоровчий, спортивний. Вся ця реальність так чи інакше зазначається в контексті культурного туризму, бо він стає більш широкою парадигмою, ніж краєзнавчий туризм. Якщо говорити про краєзнавчий туризм, то це більше характеризує пізнавально-культурний аспект, а тут іде мова про ту цілісність, яка можлива як генерація потенціалу культурного і природного рекреаційного виміру того району, до якого направляються туристи.

Туристичний регіон є те територіальне угруповання, яке поєднує в собі декілька районів або туристичних зон, що дають можливість максимально задовольнити рекреаційні потреби туристів.

Важно зазначити, що саме Україна має надзвичайно величезний як природний, так і культурно-історичний потенціал. Всі туристичні ресурси, які об'єднують природні, культурні і етнологічні ознаки можна визначити за певними означуваними. Вони є достатньо охарактеризованими в туристичній літературі, адже ми спробуємо знов їх зазначити – це кліматичні ознаки, рекреаційні ресурси, які пов'язані передусім з акватичними ресурсами, що найбільш всього приваблюють

сама туристів влітку як сезонні тури, як організовані, так і не організовані. Це – природно–рекреаційні ресурси, які мають бальнеологічні ознаки, тобто до них належать мінеральні води, лікувальні грязі і величезне розмаїття ресурсів, пов'язане з санаторно–лікувальним режимом проведення часу, а також і допомагає здійснити культурно–історичні функції культурного туризму.

Важливо сказати, що наявність лісів і лісостепових зон сприяє специфічним елітарним туристичним турам, пов'язаним з полюванням, навчально–пізнавальними практиками, різними семінарами. Це теж входить в простір культурного туризму на різних того екологічного буму і той кризи, яка відбувається у всьому світі, а особливо вона торкнулася України. Важливо зазначити, що паркова зона, а також всі ландшафтні культурні угруповання стають об'єктом ностальгійного паломництва до місць збереження природи, яка взята в культурну рамку.

В Україні зараз нараховують 1020 парків, що мають історико–культурну значущість. Вважається, що 19 – це дендрологічні парки, які зберігають, вивчають, відновлюють і створюють умови для того, щоб флора мала своє представництво. Також визначають 82 парки, що є пам'ятками садово–паркового мистецтва, 18 ботанічних садів і 7 зоологічних парків [3].

Історико–культурний потенціал України настільки необмежений і настільки поліморфний в своїх вимірах предметно–архітектурних складових, ландшафтно–паркових ознаках, в рельєфних, креативних, навіть в етнологічних зонах, що потребує свого культурно–історичного аналізу саме в рамках туристичної теорії. Ця теорія допоможе здійснити планових стратегічних заходів щодо розвитку культурного туризму як дбайливого і цілеспрямованого використання культурно–історичних ресурсів України.

Зараз, коли сама національна держава переосмислює свій досвід існування і культура її знов на межі випробування, входження в Євросоюз, загрозоекотичної кризи, глобалізаційні процеси, які відбуваються на всіх рівнях, категорія «національне» має бути вже не суто пріоритетно–рейтинговою, а аксіологічною.

Туристична інфраструктура України в її регіонально визначеному контексті – це досить проблемне питання. І стратегія туристичної діяльності, яка має розбудуватися, не може бути періодичною або суцільно плановою, вона повинна виникнути на підставах консенсусу, пріоритетних стратегій. Коли буде запропоновано декілька шляхів культурного туризму, коли будуть декілька карт туристичного районування України, то тоді і сам турист і всі інші легко розберуться, який шлях є найбільш кращим і більш перспективним.

Туристична інфраструктура – це певний потенціал підприємств, які забезпечують обслуговування туристів. Сюди входить екскурсійне, транспортне, готельно–ресторанне і ін. господарства. Цей комплекс несе в собі можливість регенерації, трансформації, підвищення якості обслуговування. Готельний бізнес потребує якісних змін, потрібно піднятися на вищий рівень і дотягтися до рівня саме інфраструктури готельного господарства Заходу. Також і транспортний рівень, рівень доріг, кемпінгів, мотелів, пансіонатів спонукає до того, щоб регіони були відкритими, а також, і до того, щоб їх економічна ізоляція з приводу того, що туди не їдуть, там просто не можна жити, туди важко добиратися,

стає проблемою туризму в цілому, де культурний туризм зазначається як одна з видових туристичної індустрії.

Важливо зазначити інфраструктуру туристичної діяльності не як менеджерський комплекс, а як той комплекс, який несе в собі культурно–історичні реалії, тобто орієнтований на історико–культурний потенціал країни. Можна сказати, що всі ці проблеми актуалізуються і знайдуть своє програмне вирішення. Адже це проблема не скільки програмного, скільки проектного відтворення туристичної діяльності, яка б мала свої стратегії і локальні, короточасні проекти, які створюються не на 10–15 років, а в просторі одного року і актуалізують ті чи інші фінансові ресурси і стають певним продюсерським проектом, що допомагає, якщо не вижити, то регенерувати культурно–історичний потенціал.

Туризм в контексті глобалізації на сучасному етапі, поставив дуже багато проблем. «Сама глобалізація спонукає до зниження можливості культурно–історичного потенціалу і національного елітного простору, до того, що відбувається комерціалізація, а інколи падає контроль над національною економікою, деформується політика і стратегія відношення до культури. Все це є негативні наслідки, які потребують свого автентичного визначення в програмних документах, потрібно їх зазначити також як державний рівень національної політики і стратегії щодо культурного туризму в Україні» [7, с. 110].

Важливо також, що глобалізаційні процеси ведуть до інтенсифікації життя людини. Сама культурна політика стає разом із комерціалізацією виснажливо прискороною. Це свідчить про підвищення темпу життя і про надзвичайно гостру експлуатацію пам'яток культури. Всі ці реалії мають знайти своє місце в певних програмах, документах, які треба створювати на всіх рівнях регуляції і управління туристичною діяльністю, починаючи від місцевих і закінчуючи державними програмами і документами.

Для того, щоб зберегти національну ідентичність, більше того, культурно–історичний потенціал країни, який на Україні достатньо могутній, необхідно розробити систему регулятивних механізмів, організаційно–управлінських, фінансово–економічних, правових, юридичних, естетичних, мистецьких, культурологічних, які б допомагали реалізувати систему різних засобів турпроєкту як цивілізоване культурне здійснення туристичної діяльності, формування як самої культури, так і збереження і актуалізацію культурно–історичного потенціалу України як держави і як країни, певної культурної зони, яка має свою особливість і свою ментальність.

Список використаних джерел

1. Аванесова Г. А. Социокультурное развитие российских регионов: механизмы самоорганизации и региональная политика / Аванесова Г. А., Астафьева О. Н. – М.: РАГС, 2001. – 314 с.
2. Азар В. И. Экономика и организация туризма / Азар В. И. – М.: Статистика, 1972. – 184 с.
3. Любіцева О. О. Туристичні ресурси України / Любіцева О. О., Панкова Є. В., Стафійчук В. І.: навчальний посібник. – К.: Альтапрес, 2007. – 369 с.
4. Национальное и региональное планирование туризма: Материалы ВТО. – 1994. – 21 с.
5. Ориентация на развитие туризма или на культурные программы, адресованные местному населению // Культурная политика в Европе: выбор стратегии и ориентиры: сборник материалов / Сост.: Е. И. Кузьмин, В. Р. Фирсов. – М.: Либерия, 2002.
6. Орлов А. С. Концепция социологии рекреации // Социс. – 1990. – №9. – С.102–106.